

УДК 37.01 (09)(498)

DOI: 10.24144/2524-0609.2018.43.289-292

Шугалій Наталія Євгенівна

кандидат педагогічних наук

старший викладач

кафедра прикладної лінгвістики

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, м. Ніжин, Україна

natashashugaliy@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1391-0460>

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕДУМОВ СТВОРЕННЯ ДАНСЬКИХ ВНШ У XVIII - XIX СТОЛІТТЯХ

Анотація. У статті аналізуються та узагальнюються основні чинники передумов створення ВНШ в Данії. Мета дослідження проаналізувати та узагальнити основні передумови формування данської освіти у XVIII-XIX ст. Методи дослідження: – історичний, із залученням методу синергетики, з метою з'ясування конкретних умов розвитку явищ і процесів в країні в їх історичній послідовності; – теоретичний; – аналізу з метою вивчення соціологічних, педагогічних, психологічних та філософських джерел з метою узагальнення, порівняння отриманої інформації та систематизації отриманих результатів. Усвідомлення аспектів та особливостей умов виникнення особливих освітніх закладів дає змогу зрозуміти передумови становлення унікальної данської системи освіти. В результаті дослідження систематизовано основні чинники, особливості передумови створення ВНШ, а саме (революції у природничих науках; ідеали гуманізму і свободи, що панували в данському суспільстві; дух здорової критики; наміри поліпшити систему освіти взагалі та впровадити гарну систему освіти дорослих зокрема; демократичні революції в Європі; серія аграрних реформ; національний рух; перехід у суспільстві від суверенітету короля до суверенітету народу).

Ключові слова: чинники; революція; освіта; націоналізація; народні рухи; держава; самосвідомість.

Вступ. Зміст «наукової революції» будь-якого періоду полягає в тому, що вчені роблять наукові відкриття в різних галузях наук, тобто встановлюють «невідомі раніше об'єктивно існуючі закономірності, властивості та явища матеріального світу, що вносять корінні зміни в рівень пізнання світу, якість життя» (Кан, 1980). Такі відкриття завжди спонукали людину зрозуміти їх, усвідомити, щоб мати змогу використовувати для власного зиску.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми освіти Данії вивчали: В. Богачова, Б. Боссе (огляд основних педагогічних ідей Н. Ф. С. Грунтіва, у тому числі про Вищі народні школи (ВНШ)), С. Бориш (описував данський феномен Вищих народних шкіл або народних університетів, які виникли як реалізація освітніх задумів Н. Ф. С. Грунтіва), С. Вершловський (характеризував творчість Н. Ф. С. Грунтіва як основоположника андрагогіки), Т. Десятов (досліджує розвиток неперервної освіти у Західних країнах), А. Кузьмінський, Е. Ліндеман, М. Ноулз (розглядали концепції самоспрямованого навчання та навчання на основі досвіду Вищих народних шкіл), О. Огієнко (визначила тенденції розвитку освіти дорослих у скандинавських країнах).

Мета дослідження – проаналізувати особливості становлення данської системи освіти та передумови створення данських ВНШ, що призвели до успішного функціонування унікальних освітніх закладів. **Завдання дослідження** полягають у пошуках причин, що склалися в Данії в надскладний період занепаду країни і призвели до змін в країні що надали змогу успішно функціонувати данській системі освіти і її освітнім закладам сьогодні. Основними **методами дослідження** є: *історичний*, із залученням методу *синергетики*, соціологічних, педагогічних, психологічних та філософських наук з метою з'ясування конкретних умов розвитку явищ і процесів в країні в їх історичній послідовності; *теоретичний*, *аналізу* задля вивчення наукової літератури, узагальненню, порівнянню отриманої інформації та узагальненню та систематизації отриманих висновків.

Виклад основного матеріалу. У кінці XVII століття в Європі, а трохи пізніше і в Данії, настала епоха Просвітництва. Вона асоціювалася з такими ключовими поняттями, як «розум», «раціоналізм»,

«критика», а також «громадське благо». Просвітництво поширювалося на державу, її економіку, поліцію, на цивільний і військовий устрій, тобто на все громадське життя: релігію, мораль, політичне життя, громадське виховання, науку, освіту, мистецтво і виробництво. Чинними представниками і популяризаторами просвітництва в Данії у XVIII ст. були мораліст, поет і драматург Л. Хольберг, теоретик права та етики Е.С.Снедорф, філософи Вольфанц, С.Крафт і Ф.К.Ейльскоу. Основними завданнями для просвітництва були виділені ідеали . Дух здорової критики, який пробудився в той період, давав змогу висловлювати свої думки, сумніви задля розуміння нового, цікавого, незрозумілого, потрібного. У той же час для того, щоб висловити свої думки і сумніви, потрібно вміти формулювати їх, а для того, щоб отримати відповідь, потрібно бути здатним зрозуміти її. І знову виникає потреба в навчанні задля отримання таких умінь. У суспільстві розгорілися дебати щодо відкриття нових навчальних закладів, чи то реформування вже існуючих, були створені різного роду утопічні проекти, які мали внести зміни в систему освіти зокрема, проявився Реалізм у проведенні конкретних реформ. Суспільство чітко усвідомило потребу в їх проведенні.

В Данії існував намір поліпшити систему шкільної освіти. У 20-х роках XVIII ст. було побудовано 240 шкіл на землях, які за наказом Фредеріка IV сплачували данину у вигляді податків. Кожна така община зобов'язана була спорядити одного вершника для королівської армії. Тому такі заклади дістали назву «Школи вершників», хоча і були звичайними сільськими школами, в яких дітей учили читати та розбирали з ними катехізис. Якщо батьки виявляли на те бажання і погоджувалися оплачувати витрати на підручники, папір і чорнило, дітей учили до того ж писати і рахувати. У інших регіонах країни за ініціативи поміщиків і пасторів також було відкрито ряд шкіл для селян. У період економічної кризи, зрозуміло, це розпорядження викликало немало протестів, і в 40-х роках воно було скасовано. Проте таке рішення сприяло відкриттю великої кількості нових шкіл, мережа яких тепер охоплювала всю Данію, хоча на території власне королівства розподілені вони були дуже нерівномірно.

Незважаючи на участь Данії у війні, і на те, що в 1813 р. держава оголосила себе банкрутом, після того, як Англія знищила данський флот, який був найбільшим після англійського, країна втратила частину території, внаслідок чого вийшла злиденна міні-держава, де панував повний безлад, але рік потому Комісії вдалося-таки прийти до загальної думки й ініціювати прийняття нового королівського розпорядження, який стосувався шкільної освіти. Воно знову було оголошене загальним і обов'язковим. Крім того, узгоджувалися пов'язані з цим питання фінансування, а також засновувалися органи, що несли відповідальність за виконання цього розпорядження, – шкільні комісії. Головою такої комісії призначався приходський пастор, а помічниками – власник найбільшого у приході земельного наділу та кілька інших селян із числа парафіян. Обидві протиборчі групи в комісії дійшли, нарешті, згоди, і принцип багатопрофільного навчання було все ж прийнято до виконання.

1814 року був виданий закон про заклади початкової масової школи (перший подібний закон у Західній Європі), який змінив ситуацію з освітою у країні на краще. Він прописував отримання обов'язкової початкової освіти для дітей.

Відзначимо, що, хоча ідеї рівності прав серед населення певної країни на початку XIX ст. поширювалися в багатьох країнах, лише одна Данія першою законодавчо забезпечила реальні можливості для отримання всезагальної освіти (після прийняття в 10-40-ті роки XIX ст. важливих законів «Про початкову всезагальну освіту в містах» та «Про початкову всезагальну освіту в сільській місцевості»). Школи, які були відкриті при діючих навчальних закладах чи церквах, потім були трансформовані в самостійні навчальні заклади гуманітарного профілю, у яких готувалася молодь, котра в подальшому піднімала країну до високих культурних показників. Аналізуючи освітню підготовку данців, В.Рогинський писав: «У XIX ст. Данія опинилася на першому місці в Європі за рівнем грамотності: з 1814 року вперше на континенті було введено обов'язкову початкову освіту, що дало змогу країні вивести свою систему освіти на дуже високий рівень» (Кан, 1980).

В 1830-ті роки, коли Данія зробила перші кроки в напрямі до демократії, заснувавши консультативні ради станів Королівства (включаючи селянство), Грунтвіг (батько ВНШ – Вищих Народних Шкіл) став посилено писати про освіту, оскільки, якщо «нижчі стани» повинні мати голос у дорадчих органах, тоді вони повинні мати відповідну освіту, щоб ефективно брати участь у процедурах. Перша велика книга Грунтвіга, з питань освіти – це «Det Danske Fire-Klover» («The Danish Four-Leaf Clover») «4-х пелюсткова конюшина»: король - народ - країна - рідна мова, що написана в 1836 році як відповідь на перші сесії Тимчасових Консультативних Рад. Фундаментальні погляди Грунтвіга на свободу і людство лягли в основу не тільки ВНШ Данії, але й стали провідними принципами всієї системи освіти, що закріплені данським законодавством: немає обов'язку навчатися, (тобто відвідувати школу), є тільки обов'язок здобувати освіту. Це справжні інститути демократії, що відповідають потребам суспільства (Шувалов, 2004).

Природним було те, що політичні реформи супроводжувалися поліпшеннями в галузі просвітництва й освіти. Після довгих років обговорень у 1814 році був прийнятий Закон про обов'язкову шкільну освіту, згідно з яким усі діти мали право на обов'язкову 7-річну освіту. Цей Закон підкреслював, що всі суб'єкти незалежно від стану, географічного розта-

шування повинні навчитися читати, писати і рахувати, засвоїти основні принципи християнства.

Населення просувалося від неписьменного селянства до освічених людей, які здатні заявити про свою думку, вимоги, потреби й інтереси, з якими повинні були рахуватися та яких повинні були поважати (Шувалов, 2009).

Велике число вихідців із різних європейських країн, які отримали блискучу освіту в північній Німеччині, стали відігравати в Данії помітну роль. Можна тим, що культурний вплив приходив в основному з-за кордону. Багато з них, як, наприклад, Бернstorff і Ревентлови - вихідці з Ганновера і Мекленбурга, займали важливі посади в уряді. Проте велика частина газет, журналів, прес та іншої літератури того часу видавалася данською мовою натомість популярної в ті часи – німецької. Нею писав свої комедії і видатний драматург Людвіг Хольберг (Дмитриченко, 2006), який висміював, зокрема, засилля німецьких театральних труп, що грали на столичних сценах.

Це був період становлення країни і данської національної самосвідомості. Благотатним підґрунтям для цього на рубежі XVIII - XIX ст. став романтизм, що проник до Данії з Німеччини. Проте данські романтики надавали перевагу скандинавській міфології, античним сюжетам, а також охоче звертали до своєї національної історії. Аналізуючи давню нордичну літературу та історію, Грунтвіг побачив, яку глибину і велич культури мав його власний народ колись у минулому, і якої дуже не вистачало данцям у період економічного, політичного та національного занепаду. Тому метою своєї просвітницької діяльності він зробив духовне відновлення народу, що пізніше буде яскраво представлено в його планах щодо відкриття нового навчального закладу для дорослих. Розвиток нового розуміння відносин між людиною та суспільством привів до трансформації поняття народу: від підлеглого до суверенного.

З першої політичної праці в 1831 році до 1848 року у Грунтвіга були побоювання за чернь та натовп. Він писав, що натовп завжди вульгарний, і застерігав від введення демократичної конституції, оскільки, «це дасть натовпу політичну владу». Така форма правління могла легко розколоти суспільство, бо кожен громадянин прагнув би до свого власного блага. Згідно з Грунтвігом, не можна дивуватися тому, що «коли захоюєш натовп до панування, він стає неприборканим» (Корсак, 1997).

Грунтвіг ніяк не вважав, що простий народ може керувати країною без належних знань. На законодавчих зборах 1848 року він проголосив: «Час станів геть! Тепер має прийти час народу. Ми маємо поквартитися і зробити все можливе, щоб виховати та просвітити народ».

До того, Н. Грунтвіг схвалював королівські заходи, що вивільняли трудовий і творчий потенціал численних верств населення – ліквідацію кріпацтва, контрольоване запровадження участі селян і ремісників у місцевому самоуправлінні тощо.

З приходом демократії у 1849 році безграмотність була остаточно ліквідована, хоча закон про освіту підлягав великим змінам кілька разів після цього, оскільки демократичний устрій суспільства вимагав від держави рівних і задовільних умов для всіх громадян. Ідеї Грунтвіга були втілені в життя Крістенном Кольдом, який створив так звану «Friskole» («вільна школа»), контрольовану батьками, і яка істотно вплинула на розвиток державної школи. У багатьох відносинах змінилася й підготовка вчителів, а модернізація сільського господарства й урбанізація суспільства викликали введення нового Закону

про освіту, який змінив базову школу, розширивши навчальну програму. Протягом багатьох десятиліть близько 10% данських дітей отримували освіту у «вільних школах».

Висновки. Підсумовуючи вище сказане, можна зробити висновок, що основними передумовами створення данських вищих народних шкіл були: революції у природничих науках; ідеали гуманізму і

свободи, що панували в данському суспільстві; дух здорової критики; наміри поліпшити систему освіти взагалі та впровадити гарну систему освіти дорослих зокрема; демократичні революції в Європі; серія аграрних реформ; національний рух; перехід у суспільстві від суверенітету короля до суверенітету народу.

Список використаної літератури

- Дмитриченко М. Ф. *Вища освіта і Болонський процес: навч. пос. [для студ. вищ. навч. закл.]*. Київ: Знання України, 2006. 440 с.
- Завгородня Т. К. *Розвиток теорії і практики навчання в Галичині (1919-1939 роки)*: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01 / Тетяна Костянтинівна Завгородня; Ін-т педагогіки АПН України. Київ, 2000. 30 с.
- Кан А.С. *История скандинавских стран (Дания, Норвегия, Швеция)*. Москва: Высшая школа, 1980. 311 с.
- Корсак К.В. *Світова вища освіта. Порівняння і визнання закордонних кваліфікацій і дипломів*: монографія. Київ : МАУП-МКА, 1997.208 с.
- Шувалов А. В. *Безумные грани таланта: Энциклопедия патографий / авт.сост.* Москва: ООО «Издательство АСТ», 2004. 1212 с.
- Шугалий Н.С. *Вищі народні школи Н.Ф.С.Грунтвіга*. Ніжин, Наукові записки. 2009. № 2. С.187–191.

References

- Dmytrychenko, M.F. (2006). *Vyshcha osvita i bolonskyi protsess [Higher education and the Bologna process]*. Kyiv: Znannia. [in Ukrainian].
- Kan, A.S. (1980). *Istoriia skandinavskikh stran (Daniia, Norvegiia, Shvetsiia) [The history of the Scandinavian countries (Denmark, Norway, Sweden)]*. Moscow. Vysshiaia shkola. [in Russian].
- Korsak, K.V. (1997). *Svitova Vyshcha osvita. Porivniannia i vyznannia zakordonnykh kvalifikatsii i dyplomiv [World Higher Education. Comparison and recognition of foreign qualifications and diplomas]*. Kyiv: MAUP-MKA. [in Ukrainian].
- Shuvalova, A.V. (2004). *Bezumnyie grani talanta: Entsiklopediia patografii [Mad lines of talent: Encyclopedia of patografii]*. Moscow: OOO Izdatelstvo AST. [in Russian].
- Shugaliy, N.Ye. (2009). *Vyshchi narodni shkoly N.F.S.Gruntviga. Nizhyn. Naukovi Zapysky*, 2, 187-191. [in Ukrainian].
- Zavgorodnia, T.K. (2000). *Rozvytok teorii praktyky navchannia v Halychyni (1919-1939 roky). Extended Abstract of Doctoral Thesis*. Kyiv: Insitute of Pedagogics of Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 18.09.2018 р.

Стаття прийнята до друку 14.10.2018 р.

Шугалий Наталия

кандидат педагогических наук

старший преподаватель

кафедра прикладной лингвистики

Нежинский государственный университет шимени Николая Гоголя

г.Нежин, Украина

ОСОБЕННОСТИ ПРЕДПОСЫЛОК СОЗДАНИЯ ДАТСКИХ ВНШ В XVIII - XIX ВЕКАХ

Аннотация. В статье анализируются и обобщаются основные факторы предпосылок создания ВУШ в Дании. Цель исследования проанализировать и обобщить основные предпосылки формирования датской образования в XVIII-XIX вв. Методы исследования: – исторический, с привлечением метода синергетики, с целью выяснения конкретных условий развития явлений и процессов в стране в их исторической последовательности; – теоретический; – анализа с целью изучения социологических, педагогических, психологических и философских источников с целью обобщение, сравнение полученной информации и систематизации полученных результатов. Осознание аспектов и особенностей условий возникновения особых образовательных учреждений позволяет понять предпосылки становления уникальной датской системы образования. В результате исследования систематизированы основные факторы, особенности предпосылки создания ВУШ, а именно (революции в естественных науках; идеалы гуманизма и свободы, царившие в датском обществе, дух здоровой критики; намерения улучшить систему образования вообще и внедрить хорошую систему образования взрослых в частности; демократические революции в Европе, серия аграрных реформ; национальное движение, переход в обществе от суверенитета короля суверенитета народа).

Ключевые слова: факторы; революция; образование; национализация; народные движения; государство; самосознание.

Shuhaliy Nataliia

Candidate of Pedagogical Sciences, Ph.D.

Senior Lecturer

Department of Applied Linguistics

Nizhyn Gogol State University, Nizhyn, Ukraine

FEATURES OF THE PREREQUISITES FOR THE CREATION OF DANISH HIGH FALK SCHOOLS IN THE XVIII-XIX

Abstract The article analyzes and generalises the main factors of the prerequisites for the creation of HFS (High Falk Schools) in Denmark. The purpose of the study is to analyse and generalise the basic preconditions for the formation of Danish education system in the XVIII-XIX centuries. Methods of research used: historical, involving

the method of synergetics, in order to clarify the specific conditions of the development of phenomena and processes in the country in their historical sequence; theoretical and method of analysis for the purpose of studying sociological, pedagogical, psychological and philosophical sources for the purpose of generalization, comparison of received information and systematisation of the obtained results. Awareness of the aspects and features of the conditions of the emergence of special educational institutions makes it possible to understand the preconditions for the formation of a unique Danish system of education. New folk motions in Denmark in XVIII - XIX centuries grew «from below upwards», as transmitters of new ideas were peasants. The analysis of origin and activity of such folk motions gives an opportunity to understand pre-conditions of forming of the unique Danish system of education. At the result of the study, the main aspects and features of the prerequisites for the creation of the high-level sandstone were systematized as: the revolution in the natural sciences; the ideals of humanism and freedom that dominated the Danish society; the spirit of healthy criticism; intentions to improve the education system in general and to introduce a good adult education system in particular; democratic revolutions in Europe; a series of agrarian reforms; national movement; the transition in society from the sovereignty of the king to the sovereignty of the people).

Key words: factors; revolution; school; education; nationalisation; folk motions; state; people; unity; consciousness.